

شٹوک فریدی

سوال نمبر ۰۱

بابا فرید نے اخلاقیات نوں جیون دی کجی قرار دتا اے
کھل کے بیان کرو۔

جواب

• تعارف:

بابا فرید الدین گنج شکر (۱۲۸۵ء-۱۱۸۸ء) پنجابی زبان دے
مڈھلے شاعر تھن۔ بابا فرید نے صرف پنجابی زبان دے شاعر سن بلکہ
آپ اپنے ویلے دے نیک پاک درویش عالم دین تھے صوفی بزرگ
سن اپنا اپنی زندگی دا مقصد اللہ سوچنے دے پیغام دا پرچار کرنا
سمجھیا۔ بابا فرید عام فہم تے سادہ ترین پنجابی زبان وچ شاعری
کر کے عام لوکاں نوں اللہ دا پیغام پہنچایا۔ دتا اپنا دی بات وچ
اک ربی کشش تے سچ دی طاقت ہندی سی۔ آپ دا کلام لوکاں
دے دل تے اثر دکھدا سی۔ بابا فرید دی وجہ توں ڈھیروں ڈھیر لوک
مسلمان ہوئے۔

بابا فرید نے شاعری نوں اپنے صوفیائی خیالات
دے پرچار دا ذریعہ بنایا۔ اوہناں دی شاعری وچ اسلام دی
تبلیغ دارنگ تے اخلاقیات دا بھرواں درس موجود اے اوہناں
نے اخلاقیات نوں انسانی جیون دی کجی قرار دتا اے۔ بابا فرید دا
اصل ناں مسعود سی۔ فرید الدین تے گنج شکر اوہناں دے القاب سن۔

ملتان دے پیرے قصبے کو کھیوال وچ پیدا ہون والے بابا فرید نے اپنی مدد علی تعلیم اپنی ماں، قرسم بی بی، کولوں حاصل کیتی۔ مولوی منگلج الدین کولوں قرآن، تفسیر تہ فقہ دا علم حاصل کیتا۔ حضرت خواجہ مختیار کاکی دے مرید ہون کے چشتیہ سلسلے وچ شامل ہوئے۔

• بابا فریدی شاعری دی فنی خوبیاں:

بابا فریدی شاعری سنن والے زیادہ لوک سادہ تے ان پڑھ سن۔ اسی وجہ توں عربی تے فارسی جاسن دے باوجود آپ دا زیادہ تر کلام آسان پنجابی زبان وچ اے۔ بابا جی نے اپنی شاعری وچ عام فہم تے سادہ علامت، تشبیہاں تے استعاریاں نوں استعمال کردے ہوئے لوکاں نوں اپنی گل سمجھائی۔ بابا فرید نے اپنا کلام شلوک صنف اچ لکھیا **حوالا بخش کشتہ** اپنی کتاب پنجابی شاعراں دا تذکرہ اچ شلوک بارے ایہ لکھدے نیں:

اصل لفظ اے شہ لوک: بادشاہ دی دنیا۔
کلام الملک۔ مطلب ایہ کہ اک خیال نوں
سنکوچ کے کھوڑے چہ لفظاں وچ بیان کرنا
اے دو مہرے دی وی ہن تے ودھ وی۔

صوفی تصوف دی دنیا دے باو شاہ ہند نے اسی لٹے ایہناں دے کلام نوں شلوک یعنی دا شایاں دی زبان آکھیا گیا اے بابا فرید دے شلوک سکھ مذہب دے گرو نانک نے اپنی مذہبی کتاب گرنہ صاحب وچ وی لکھ گور گرنہ صاحب وچوں ^{سبھ} توں پہلے **جیشی رام مشتاق** نے بابا فرید دے شلوکاں نوں وکھری کتاب **شلوک فریدی** دے ناں توں گور مکی وچ چھپوایا سی۔ محمد آصف خاں دا کلام "آکھیا بابا فرید نے" اک معیاری تے مستند کلام منیا جاندا اے۔

• بابا فریدی شاعری و افکری و بیروا:

بابا فرید اپنی شاعری و بیروا اخلاقیات دا بھرواں
درس دیندے نیں۔ بابا فرید پنجابی ادب دی نینہ رکھن والے اک
عظیم صوفی، عبادت گزار، عالم فاضل تے روحانی مرشد ہون دے
نال نال اک بہت وڈے اخلاقی شاعر سن۔ آپ دا کلام اسلام دی
تبلیغ تے اخلاقیات دے پیر چار کرن والا ہے، مثال کلام اے۔

بابا فریدی شاعری و بیروا موضوعات و بیروا عبادت گزار تے روحانی مرشد ہون دے
نال نال اک بہت وڈے اخلاقی شاعر سن۔ آپ دا کلام اسلام دی
تبلیغ تے اخلاقیات دے پیر چار کرن والا ہے، مثال کلام اے۔

بابا فریدی شاعری و بیروا موضوعات و بیروا عبادت گزار تے روحانی مرشد ہون دے
نال نال اک بہت وڈے اخلاقی شاعر سن۔ آپ دا کلام اسلام دی
تبلیغ تے اخلاقیات دے پیر چار کرن والا ہے، مثال کلام اے۔

1. عاجزی و انکساری دا درس:

سید سرفراز احمد شاہ اپنی کتاب 'کچھ فقیر' وچ لکھدے
نیں کہ دو چھ ماٹاں دے رب دی بادشاہیت وچ کسی چیز دی کمی نہی
نہیں اے سواٹے اک چیز توں، اوہ اے عاجزی اللہ پاک دی ذات
عاجزی تو پاک اے اسی لڑ اللہ پاک توں اپنے بندے وچ عاجزی
بہت پسند اے اللہ کریم توں اوہ لوک بہت عزیز نیں جیہڑے
اپنے آپ توں جھکا کے تے عاجز بن کے رہے نیں۔ بابا فریدی
بہت عاجزی تے انکساری رکھن والے بزرگ سن۔ اوہناں دا اصول سی کہ
اوہ پیر آون والے بیروینے توں اٹھ کے ملدے تے اوس دا استقبال کردے
اوس توں پہلے بیٹھا کے فیر آپ بیٹھدے سن۔ بابا جی اپنی شلوکاں وچ دی
عاجزی تے انکساری آدرس دیندے نیں۔

فریدا میں توں ملدے کے منجے کر نکلی کر کے گڈا
بھرے خزانے رب دے جو بھاوے سو گڈا

یعنی انسان فوں چاہی دا اے کہ اپنے من یعنی غمور تے تکر فوں منج دی طرح
کٹ کے باریک کرے تے اپنے اندر عاجزی تے اٹساری پیدا کرے۔ اللہ
یاں اپنے عاجز تے اٹسار بندیاں فوں اپنے بھرے خزانیاں و جوں
بیت کج نواز دا اے۔ البسراں اک پور شلوک وچ بابا جی فرماندے
نیں:

فریدا ایسا پور ہو، جیسے کلہ مسیت
پیراں بیٹھ تھائی بیٹھ، کدی نہ چھوڑے پریت

2. سچائی دا پرچار:

بابا جی نے اپنی شاعری دے وچ بیت سادہ لفظاں
وچ لوکاں تک اخلاقیات دا سینھا پہنچایا اے۔ بابا جی نے بندھاں دے
ان پرہ تے سادہ لوکاں فوں نیکی دا درس دتا۔ اسی طرح بابا جی نے
سچ بولن و الیاں فوں نیک آکھیا۔ بابا فرید شکر سچ اپنی اک شلوک
وچ لکھدے ہیں۔

بولیے سچ دھرم جھوٹا نہ بولیے
جو گد سے واٹ سر پیراں جو لئیے

ایس دا مقصد اے پٹی انسان فوں ہمیشہ سچ بولنا چاہیے جا پیرا اے
سچ دے مذہب فوں اپنا نا چاہیے اے۔ تے پیرا اپنے مریداں فوں جو گد سدا
اے، اوں فوں فوراً اپنا نا چاہیے دا اے۔

3. قناعت پسندی دی تلقین:

اللہ تعالیٰ دی سچ ذات بندے فوں جو دتا اے، اوں تے
صبر تے شکر نال زندگی گزارن فوں قناعت آکھی دا اے۔ اپنی قسمت تے

اتے صابرتے شاکر رہینا چاہیے۔ انسان لوں جو مل جائے اوہیے اتے اکتفا
کرناتے کوئی گلہ شلوہ نہ کرنا قناعت پسندی اے۔ آج دے معاشرے وچ
لاچ، بھوس تے حسد دے خاتمے لہ لئی اے ضروری اے کہ لوکاں لوں
قناعت پسندی دادرس دتا جائے۔ بابا فرید لوں جوں تھے نذرانے پیش پیتے جانے
سن، اوہ کول نہیں رکھدے سن سکوں لوکاں وچ وند دیندے سن۔
بابا جی نے بہت سادہ زندگی گزاری، سکی روٹی پانی وچ بھگو کے کھا لیندے
سن تے کھردا لباس پاؤندے سن۔ بابا فرید فرماؤندے نیں:

رکھی سکی کھاء کے، ٹھنڈا پانی پی
فرید اوکھ برائی چوڑی، نہ ترساش جی

۴. ذات دی نفی کرن دی مت:

بابا فرید اپنے کلام وچ لہرتھاں تے اپنے آپ لوں مخاطب
کر کے گل کردے نیں۔ بابا جی پر شلوک وچ 'فریدا' آکھ کے اپنے آپ
لوں نفی کردے نیں۔ اے نصیحت کرن دا اک بہت کمال طریقہ
اے جس دے ذریعے دوئے لوک براوی نہیں مناندے و تے گل سمجھ
وی جاندے نیں۔ بابا فرید انرازا ایہہ سی کہ اوہ اللہ دے مقرب بندے
تے باعمل صوفی ہون دے باوجود آکھدے نیں کہ میں ابنیاں کرتوتاں تے
بھیرے کہاں دی وجہ توں سیاہ ہو گیا آں پر لوکی سمجھدے نیں کہ میں
کوئی درویش آں۔ ایہہ اصل وچ ذات دی نفی تے عاجزی انکساری
دی بہترین مثال اے۔ بابا جی اک شلوک وچ آکھدے نیں کہ:

فریدا کالے عینڈے کپڑے، کالا عینڈا ویس
گناہیں بھریاں میں پھراں، لوک کس درویش

۳. برداشت سے حسن سلوک دادرس:

بڑے پسند نہیں۔ بابا فریدی شامری وچ وی ایہہ پیغام ملدا اے کہ بندے
لوں معاف کرن والے تے برداشت کرن والا ہونا چاہیے۔ بابا جی درس
دیندے پیش کہ جو برائی کرے، اوس دے نال وی چنٹا کرو۔ فرماؤندے
نیں:

فریدا جو تیش مارن ملکیاں، تینہاں نہ ماریں گھم
آپنے گھر جا بیٹے، پیر تینہاں دے چم

بابا فرید برے سلوک دا بدلہ لین دی بجائے برداشت تے حسن سلوک دادرس
دیندے پیش کیوں جے پیرتاوا جواب دین تے رد عمل دے طور اتے بدلہ لین
نال انسان عقلمند نہیں سگوں بے وقوف تے جاہل اکھواندا اے۔ قرآن آکھدا
اے کہ جاہلاں نال بحث وچ نہ یوڑو سگوں دوروں ای سلام کر کے اپنا راہ
لو۔ ایس لئی کہ چکر وچ وٹا ماریاں گند اڑ کے اپنے اتے ای ڈگدا اے۔
اسی لئی بندے لوں حسن سلوک دا معاملہ کرنا چاہیے دا اے۔ برائی
کرن والے تے برائی دا جواب برائی نال دین والے
وچ کوئی فرق نہیں۔ دولوں ای غلط کردے پیش ایس دے مقابلے اچ برائی
دا جواب اچھائی نال دین والے لوک اللہ لوں بہت پسند ہوندے ہیں قرآن
اچ وی اللہ پاک فرماؤندے پیش کہ:

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۚ ادْفَعْ بِالَّتِي
رَهْتُمْ أَحْسَنُ ۚ لِلَّهِ تَعَالَىٰ ۚ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
(برائی لوں) اچھائی نال دور کرو۔

یعنی انسان لوں برداشت کرنا چاہیے تے برائی دا جواب نیکی نال کرنا چاہیے
السر ان انسان اپنے دشمنان لوں وی اپنا دوست بنا لیندا اے۔

• حکمدی گل :

حکمدی گل ایسے بیٹے بابا فرید دے شلوک نہ صرف بہترین شاعر ہی
دا اچاتے سچا نمونہ مین بلکہ فکری اعتبار نل وی اخلاقیات دا اعلیٰ
درس ویسے نیں۔ بابا فرید دی شلوکاں وچ ورتی جان والی زبان
اوہ بنجالی اے جیہڑی اچ توں اٹھ سو سال پہلاں لولی جاندی سی۔ کجھ
متروک لفظاں (توں علاوہ) توں چھوڑ کے باقی سارے دے سارے ارج
وی ورتوں ورتج نیں۔ بابا فرید دا انداز بیان وی سادھا سادھھا، وکھا
نے لویکا اے۔ بابا فرید دی شاعر ہی ارج اخلاقیات دا بھرواں درس
حلا اے۔ ایس توں ثابت ہوندا اے کہ بابا فرید نئی اخلاقیات
جیوں دی کہنی اے۔ بابا فرید دی شلوک پردھ کے دل نیکی ول مائل
ہوندا اے تے روحانی لغت محسوس ہوندی اے۔ ایہہ آکھیاں
جاسکدا اے کہ شلوک فریدی اخلاقیات توں جیوں دی نکلی
کہنی چھوڑے ثابت کردے نیں۔